

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolors arbete med
lärande för hållbar utveckling vid Bjästaskolan
7-9 i Örnsköldsviks kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Bjästaskolan 7-9 avseende verksamhetens kvalitet inom lärande för hållbar utveckling. Bakgrunden till granskningen är att Sverige genom Agenda 2030 förbundit sig att senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling. Granskningen handlar om i vilken utsträckning rektor styr och organiserar arbetet med lärande för hållbar utveckling så att det präglar utbildningen i sin helhet samt i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som rör lärande för hållbar utveckling. Granskningen inriktas på lärande för hållbar utveckling i årskurserna 7-9.

Läsanvisning

Granskningen är uppdelat i tre bedömningsområden. Inom varje bedömningsområde har Skolinspektionen satt upp ett antal kvalitetskriterier som beskrivs i bilaga 2. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. För varje bedömningsområde görs en sammantagen bedömning av skolans/verksamhetens arbete i relation till framtagna kvalitetskriterier inom området. Kvalitetskriterierna beskriver ett arbete med lärande för hållbar utveckling av hög kvalitet. Om Skolinspektionen bedömer att utvecklingsarbete behövs för att uppfylla kvalitetskriterierna anger Skolinspektionen på vilken eller vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av skolan. Om en skola/verksamhet bedöms fungera väl begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen gör följande bedömning i relation till framtagna kvalitetskriterier vid Bjästaskolan 7-9:

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den

omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor och lärare behöver utveckla arbetet med att ge alla elever möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet samt tillsammans med lärare utveckla arbetet med att ge elever möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner om olika perspektiv och värdekonflikter där allas tankar och idéer tas på allvar.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2022-12-16 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas till dokument.goteborg@skolinspektionen.se eller Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2019:5616) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive bedömningsområde.

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektorn styr skolans arbete med lärande för hållbar utveckling, så att det präglar utbildningen i sin helhet. Det omfattar hur styrningen främjar en gemensam förståelse om vad lärande för hållbar utveckling är, delaktighet och ett gemensamt ansvarstagande hos lärarna. Det inkluderar också att det finns strukturer för samverkan mellan lärare för ämnesövergripande samarbeten. Vidare granskas om lärande för hållbar utveckling genomsyrar hela skolans verksamhet, genom att det förekommer aktiviteter som berör andra delar av utbildningen än själva undervisningen. Skolinspektionen granskar även om rektors styrning möjliggör samverkan med det omgivande samhället så att det skapas autentiska lärmiljöer som gör att de komplexa hållbarhetsfrågorna ges ett aktuellt sammanhang för eleverna. För att vara en del av skolans utvecklingsarbete behöver arbetet med lärande för hållbar utveckling följas upp på ett systematiskt sätt.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att det saknas en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling som omfattar syftet med arbetet, dess innehåll och form. Eftersom en gemensam förståelse saknas finns det heller ingen riktning för arbetet med lärande för hållbar utveckling som lärare, elever och rektor kan arbeta tillsammans mot. Vidare visar granskningen att rektors styrning ger lärarna vissa förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan så att elever ges möjlighet att förstå hållbarhetsfrågor som en helhet där de olika dimensionerna samspelar och påverkar varandra. Granskningen visar också att skolan till en del tillvaratar kompetens även hos övrig personal och möjliggör till en del autentiska lärmiljöer genom kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Skolan har därtill till viss del en fungerande uppföljning av arbetet som bland annat omfattar elevernas upplevda delaktighet och inflytande.

Det saknas en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionens granskning visar att det på skolan saknas en gemensam förståelse för vad arbete med lärande för hållbar utveckling innebär. Lärarna berättar att de inte arbetat med begreppet för att få en samsyn och de har inte heller diskuterat med varandra vad lärande för hållbar utveckling innebär. De berättar vidare att de inte haft någon styrning i hur de ska arbeta gemensamt på skolan, utan att de på egen hand i undervisningen har arbetat med de olika åsikter, perspektiv och idéer som kan finnas i frågor om hållbar utveckling. Lärare säger att frågor som berör hållbar utveckling finns i de olika ämnena och i kursplanerna men att skolan inte på något medvetet och fokuserat sätt arbetar med frågorna som har med begreppet att göra. Rektorn säger att förståelsen för lärande för hållbar utveckling på skolan skiljer sig åt beroende på lärare och ämne och att det inte finns en systematik i arbetet. Lärarna i samhälls- och naturorienterande ämnen tar upp Agenda 2030 och de globala målen mer än andra lärare i undervisningen. Rektorn säger att arbetet med frågor kring hållbar utveckling på skolan främst har handlat om miljödimensionen och inte hur de tre dimensionerna¹ hänger ihop och påverkar varandra. Skolinspektionen gör bedömningen att det saknas en gemensam förståelse som omfattar samtliga hållbarhetsdimensioner på skolan och hur skolan som helhet ska arbeta med det samt syftet med lärandet - det vill säga att eleverna ska utveckla handlingskompetens.

Lärare ges till viss del förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan.

Granskningen visar att rektors styrning till viss del ger lärare utrymme till ansvarstagande, inflytande och initiativtagande i arbetet med lärande för hållbar utveckling så att elever ges möjlighet att förstå hållbarhetsfrågor som en helhet där de olika dimensionerna samspekar och påverkar varandra. I informationsinhämtningen framgår att skolan återkommande lägger in tid för ämneslag och arbetslag för samplanering, sambedömning och för likvärdighet i undervisningen. Innehållet styrs mot specifika frågor men det ges också utrymme för lärares egna önskemål. De senaste åren har det dock inte förekommit att innehållet styrts mot specifikt lärande för hållbar utveckling. Den nuvarande rektorn berättar att för att förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan ska finnas måste det finnas mer tid för arbetslagen att jobba tillsammans, tid som inte finns i dagsläget. Det måste också, berättar rektorn, finnas en planerad agenda för skolans olika konferenser med tydligare strukturer. Rektorn ger exempel på att de skulle behöva längre sammanhängande tid för konferenser. Lärarna säger att i ar-

¹ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

betet med lärande för hållbar utveckling är det olika fokus i olika ämnen, exempelvis träffas lärarna inom hem- och konsumentkunskap vid kommungemensamma tillfällen där diskussioner om hållbar utveckling uppstår naturligt. Vidare berättar lärarna att skolan haft en temadag om jämställdhet och normkritiskt tänkande och att alla skolor i kommunen skulle arbeta med dessa frågor under en så kallad "regnbågsvecka". Lärarna säger också att de under halvdagar har jobbat med frågor utifrån kapitel 1 och 2 i läroplanen, exempelvis har det handlat om ledarskap i klassrummet eller mobbning. Lärarna säger i intervjuerna att om de vill samverka och initiera ett ämnesövergripande samarbete skulle rektor ge tid för planering för det, även om ett sådant arbete inte förekommer så ofta. Det är inte formaliserat att de ska arbeta ämnesövergripande. En lärare säger att det ämnesövergripande arbetet sker när det passar och en annan säger att det är väldigt få ämnesövergripande samarbeten på skolan, det är endast i svenska och de samhällsorienterande ämnena och enbart i några få klasser.

Skolenheten involverar i viss utsträckning övriga personalgrupper i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Granskningen visar att skolenheten i viss utsträckning tillvaratar kompetens och erfarenhet hos annan personal än lärare i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Rektorn berättar att skolenhetens matsalspersonal arbetar med att minska matsvinnet och att samtal om kosthållning, arbetet i matsalen och varför man serverar den mat man gör, förekommer med eleverna på matråd, klass- och elevråd där matsalspersonalen deltar. Vidare berättar rektorn att vaktmästeriet och städpersonalen har varit inblandade när mentorerna har pratat med eleverna om skadegörelsen på skolan. Samtal har förts med eleverna om vad förstörelsen innebär och vilka konsekvenserna blir. Rektorn menar att detta kommer att bli en av de stora frågorna framgent som också är en fråga som har bäring på lärande för hållbar utveckling. Det handlar om, menar rektorn, att få en förståelse hur det lilla påverkar i det stora och det kan kopplas till medinflytande och demokrati; att alla ska få komma till tals, att inte en grupp ska förstöra för andra.

Lärarna berättar att matsalspersonalen serverar vegetarisk mat men att de också arbetar med att ta tillvara matrester och att lärandet kommer elever till del i diskussioner om varför det bespisningen arbetar på det sättet. Lärarna ger exempel att eleverna får belöning om de lyckas minska matsvinnet - de får en önskerätt. En lärare säger att matsalens arbete behandlas i hem- och konsumentkunskapen eftersom det arbetet går att koppla till vad som går igenom i den ordinarie kursen. Några lärare säger dock att arbetet i matrådet inte är framgångsrikt och att det inte är några elever som är intresserade. Eleverna känner att de inte är delaktiga, säger lärarna. Vidare berättar lärarna att även studie- och yrkesvägledaren är involverad i elevernas lärande när det gäller hållbar utveckling. Bland annat arrangerar hen en arbetsmarknadsdag, tillsammans med företagarna i kommunen, för att få eleverna att inte välja könsstereotypa utbildningar.

Rektors styrning möjliggör till en viss del autentiska lärmiljöer genom kontakt med det omgivande samhället

I granskningen framkommer att rektors styrning till viss del möjliggör ett utbyte och en kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Lärarna berättar om ett projekt som de kallar för "Operation syskonskola" som handlar om att samla in pengar till idrottsmateriel och till tjejeers idrottande i Makedonien och det arrangeras även elevresor dit. Lärarna berättar att arbetet med projektet bidrar till intressanta samtal om skolans värdegrund. Vidare säger lärarna att det har förekommit ett samarbete med en pensionärsorganisation som har varit i skolan för att skapa kontakt över generationsgränserna. Lärarna berättar också om att polisen, räddningstjänsten och fältassistenter har en heldag med årskurs åtta då de pratar om brott och straff, hälsa, mobbning, och brand och hjärt-lungräddning. Både rektorn och lärarna nämner dock att samarbete och kontakt med det omgivande samhället sker i ganska begränsad form. Lärarna uttrycker att det vore bra att exempelvis kunna arbeta mer i den naturnära omgivningen samt att ta kontakt med lokala aktörer för att ta in omvärlden i klassrummet.

Skolan har till viss del en systematisk uppföljning av arbetet med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionens granskning visar att skolan till viss del följer upp arbetet med lärande för hållbar utveckling. Det framkommer i granskningen att elevers delaktighet och inflytande följs upp och att lärarna har diskuterat resultaten av utvärderingarna som eleverna gjort - till exempel om eleverna förstår och vet när de har inflytande. Lärarna säger att de behöver tydliggöra det för eleverna och fråga eleverna mer om de upplever att de har möjlighet till inflytande. Vidare framkommer det i intervjuer med lärarna att arbetet i övrigt utvärderas genom bland annat elevenkäten på huvudmannanivå. Det framkommer emellertid i granskningen att det inte sker någon specifik utvärdering med fokus på lärande för hållbar utveckling.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom bedömningsområdet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.

Skolinspektionens granskning visar att det saknas en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling. Det saknas en samsyn som

omfattar hela skolan gällande såväl innehåll som formerna för utbildningen samt syftet med lärandet - att utveckla elevernas handlingskompetens. Eftersom en gemensam förståelse saknas finns det heller ingen riktning för arbetet med lärande för hållbar utveckling som alla lärare, elever och rektor kan arbeta tillsammans mot.

För att lärande för hållbar utveckling ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt som bidrar till elevernas handlingskompetens behöver lärande för hållbar utveckling genomsyra utbildningen i sin helhet. Lärande för hållbar utveckling kännetecknas av ämnesövergripande frågor och ett lärande som relaterar till övergripande läroplansmål såsom kritiska förhållningssätt, reflektion kring värdegrund, demokratiska arbetssätt och delaktighet och inflytande från eleverna². Lärande för hållbar utveckling bör därför ses om en prioriterad uppgift för samtliga lärare och inte vara avhängigt lärarnas eget intresse eller endast förekomma i vissa ämnen. En grundläggande utgångspunkt för arbetet är att det finns en gemensam förståelse för vad lärande för hållbar utveckling är och hur skolan ska arbeta med det. Att förståelsen är gemensam innebär att den är välkänd bland alla lärare och att de känner sig trygga med vad det innebär för deras egen undervisning och yrkesutövning. Om ansvaret tillskrivs enskilda individer utan stöd från en gemensam förståelse är det svårt att omsätta lärdomar till förändringar i hela organisationen. Risken är stor att individuella ansträngningar blir kortlivade projekt som bara existerar i enskilda ämnen eller enstaka klasser.³

Skolinspektionen rekommenderar därför rektor att bygga upp och upprätthålla en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling som omfattar alla lärare. Den gemensamma förståelsen bör inkludera såväl innehållet som formerna för utbildningen samt syftet att utveckla elevernas handlingskompetens. En sådan förståelse kan till exempel etableras genom att rektor möjliggör och styr diskussioner där samsyn skapas mellan lärarna vad gäller lärande för hållbar utveckling. En gemensam förståelse kan också etableras och upprätthållas genom ett kontinuerligt arbete för att göra alla lärare delaktiga i skolans arbete med lärande för hållbar utveckling. Även kompetensutveckling kan bidra till en gemensam förståelse av lärande för hållbar utveckling (se nedan).

² Skolverket (2018). Kunskapsöversikt över arbetet med lärande för hållbar utveckling i skolväsendet. Rapport. Dnr 51.3-2018:947.

³ Mogren, A. (2019). Guiding principles of transformative education for sustainable development in local school organisations: Investigating whole school approaches through a school improvement lens (Doctoral dissertation, Karlstads universitet).

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling. Detta förutsätter att rektorn har tagit reda på behovet och utifrån det erbjudit relevant kompetensutveckling.

För att lärarna med god kvalitet ska kunna arbeta och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär. Det betyder att de har kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Det betyder också att de har kunskaper om de tre olika dimensionerna⁴ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism) samt att de uppmärksammar och reflekterar över hur pedagogiska dilemman kan hanteras.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna. Det har heller inte förekommit någon sådan fortbildning under de senaste åren. Lärarna uttrycker i intervju att de har viss kännedom om Agenda 2030 och till viss del kännedom om de tre hållbarhetsdimensionerna. Däremot har lärarna inte kännedom om de nationella miljömålen. Granskningen visar vidare att lärarna identifierat pedagogiska utmaningar som uppstått i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

Rektorn har inte kartlagt behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling

I granskningen framkommer att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling och att lärarna inte har fått någon kompetensutveckling relaterad till lärande för hållbar utveckling. Lärarna säger att de inte fått någon kompetensutveckling som har bäring på lärande för hållbar utveckling. Lärarna säger att de behöver synliggöra arbetet inom området och arbeta mer strukturerat. Rektorn berättar att kompetensutvecklingsinsatserna på skolan i huvudsak har handlat om hur man ska nå de elever som har svårt att nå kunskapskraven hur man ska ge anpassningar och särskilt stöd. Det har också arbetats med ledarskap i klassrummet. Däremot, säger rektorn, finns en del att jobba med avseende lärande för hållbar utveckling och där har lärarna nått olika långt och det har

⁴ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

inte gjorts några specifika kompetensutvecklingsinsatser inom området och rektor har heller inte gjort någon kartläggning av behovet.

Lärarna uppger sig ha viss kännedom om Agenda 2030 och de olika hållbarhetsdimensionerna samt att de identifierat dilemman som kan uppstå i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Lärarna uppger att de har viss kännedom om Agenda 2030 och de globala målen. En del lärare säger att de har god kännedom om de globala målen, framför allt de mål som tangerar ämnet man undervisar i. Lärarna ger exempel på hur de pratar om målen med eleverna när de undervisar om mänskliga rättigheter i årskurs sju samt när de i årskurs nio arbetar om fattigdom och rikedom i världen. Däremot har lärare lite, eller inte alls, kännedom om de nationella miljömålen. Lärarna berättar vidare att de till viss del har kännedom om de tre dimensionerna inom hållbar utveckling. Skolan behöver dock utveckla arbetet med den sociala dimensionen, säger en lärare. Lärarna säger att de gör värderingsövningar och samarbetsövningar, men lärarna upplever att det ibland är svårt att engagera ungdomarna. Många elever har ett stort behov av att prata om vad som är viktigt, om olika perspektiv på livet för både individer och samhällen och hur det är att vara tonåring.

Granskningen visar vidare att lärarna identifierat pedagogiska dilemman som kan uppstå i arbetet med lärande för hållbar. En del elever kan känna en form av klimatångest, säger en lärare, de upplever att åtgärderna för att rädda klimatet inte är tillräckliga och att vi lever som om vi hade fyra jordklot. Det är viktigt att bemöta eleverna där de är och att diskutera det med eleverna, säger lärarna. Lärarna säger att det är fler flickor som visar en oro när det gäller klimatfrågor. Andra elever, säger en annan lärare, kan dock uppleva frågor om hållbar utveckling som ett påhopp på deras livsstil, exempelvis att eleverna inte bör köra så mycket skoter eller A-traktor. För vissa elever är de här frågorna mycket kopplat till deras identitet, säger läraren och de eleverna har svårt att acceptera andra åsikter som gör att alla kanske inte vågar säga vad de tycker. Det är viktigt att vara förberedd när man diskuterar frågorna och det är svårt att veta vilka reaktioner man får från eleverna, säger en lärare. En lärare säger att vid vissa tillfällen talar läraren med kurator eller skolsköterskan för att få hjälp och stöd med att bemöta eleverna.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Granskningen visar att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna och att de inte heller har fått någon kompetensutveckling inom området.

Rektor behöver därför utveckla arbetet med att kartlägga behovet av och erbjuda relevant kompetensutveckling för lärarna inom lärande för hållbar utveckling. För att lärarna med god kvalitet ska kunna arbeta med och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär och hur de praktiskt kan arbeta med lärande för hållbar utveckling utifrån de didaktiska aspekterna innehåll (vad), form (hur) och syfte (varför). Lärarna behöver ha kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Vidare behöver de ha kunskaper om de tre olika dimensionerna⁵ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism). Rektor har enligt läroplanen ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen samt att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁶

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att genomföra en kartläggning av behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna och vidta adekvata åtgärder utifrån kartläggningens resultat. Kompetensutveckling kan också bidra till en gemensam förståelse av lärande för hållbar utveckling (se ovan).

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som berör lärande för hållbar utveckling. Det omfattar i vilken utsträckning eleverna involveras på ett konkret sätt i undervisningen och utbildningen som rör lärande för hållbar utveckling. För att inflytandet ska vara reellt behöver flickor och pojkar stimuleras till att ta aktiv del i planering och utvärdering av undervisningens arbetssätt, arbetsformer och innehåll samt andra aktiviteter i utbildningen.

I detta ingår också i vilken utsträckning eleverna får möjligheter att tränas i att göra medvetna etiska ställningstaganden och att flickor och pojkar upplever autenticitet i undervisningen genom att den tar upp problem som känns angelägna för dem. Elevernas ställningstaganden ska få bygga på såväl kunskaper som vad de moraliskt vill värna om.

⁵ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

⁶ Lgr 11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar.

Slutligen omfattar området i vilken utsträckning utbildningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningsätt där en mångfald av åsikter, värden och perspektiv används för att belysa hållbarhetsfrågor. I det ingår att alla får säga sin mening, att åsikter tillåts stå i konflikt med varandra och att flickors och pojkars tankar och idéer tas på allvar. En utgångspunkt i ett pluralistiskt perspektiv är att undervisningen startar i elevernas samtal och att undervisningen synliggör olika perspektiv och värdekonflikter i hållbarhetsfrågor.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att eleverna i viss mån ges inflytande och delaktighet i undervisningen och utbildningen. Det framkommer vidare att eleverna till viss del får göra etiska ställningstaganden i undervisningen och att den till viss del präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt. Eleverna ges också viss möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där deras tankar och idéer tas på allvar.

Eleverna ges i viss mån möjligheter till delaktighet och inflytande i undervisningen och i utbildningen.

Av Skolinspektionens granskning framgår att eleverna i viss mån ges inflytande i undervisningen och utbildningen och möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska arbetsformer, men det saknas en gemensam syn på skolan hur eleverna ska ges inflytande i undervisningen. Det skiljer sig åt mellan lärarna, vilket försvårar samsynen i hur eleverna ska få delaktighet och inflytande. En lärare säger att hen, exempelvis i matematiken i årskurs nio, ger eleverna olika valmöjligheter för att de ska kunna välja det arbetssätt som passar var och en bäst. Det handlar också, berättar en annan lärare, att kunna fånga tillfällen i stunden så att eleverna får inflytande över undervisningens innehåll. Vissa elever vill inte alltid ha inflytande eller så vet de inte vad de kan ha inflytande över, säger en lärare. En lärare berättar att hen försökt få eleverna delaktiga genom att fråga på vilket sätt eleverna vill lära sig eller i vilken turordning vissa moment ska komma, men att det inte alltid har varit så framgångsrikt då eleverna säger att det är läraren som vet bäst. Eleverna har någon gång haft förslag på examinationer eller hur de ska jobba för att nå målet, säger läraren. Vidare beskriver lärarna att elevrådet är ett forum för elevernas delaktighet och att eleverna i elevrådet, antimobbingrådet, idrottsrådet och kulturrådet gått en utbildning om hur de kan vara med och påverka. Effekten av den insatsen har blivit att det är några fler elever som är engagerade. Rektorn berättar att elevråd sker varje månad och utöver det har varje klass klassrådstid en timme i veckan med sina mentorer. Det är ett forum för dialog mellan elever och lärare. Lärarna lyfter sedan det som eleverna tar upp till arbetslagen och eventuellt till skoll-

ningen. Råden, berättar rektorn, är ett forum där man kan lyfta olika frågor, synpunkter på maten eller skolmiljön i övrigt. Det kan se olika ut, det kan exempelvis vara styrt och lett av lärarna men det kan också vara elevlett.

Eleverna berättar att de ges delaktighet och inflytande i undervisningen i viss mån. De berättar att de ibland får ge förslag och säga vad de tycker om hur undervisningen ska läggas upp. De säger att ibland finns det flera olika alternativ att välja mellan, till exempel läsa, lyssna eller titta på film. Eleverna säger vidare att de skulle vilja ha mer att bestämma om i undervisningen, till exempel om och när man kan jobba med en kompis. De säger att de inte har pratat med lärarna eller rektorn om vilket inflytande man kan ha i undervisningen. I de olika råden, berättar eleverna, har de ett visst inflytande. De berättar att de har möten i de olika råden där de planerar vad de ska göra. På klassrådet, berättar eleverna, har de dock inte särskilt mycket inflytande. Det är mest information, säger eleverna.

Eleverna får i viss utsträckning möjlighet att göra etiska ställningstaganden och undervisningen präglas i viss mån av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt

Av Skolinspektionens granskning framgår att eleverna i viss utsträckning ges möjligheter att i undervisningen göra etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar och i viss mån arbeta med frågor som engagerar dem. Vidare visar granskningen att undervisningen i viss mån präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt. Lärarna berättar att de gör specifika uppgifter där alla elever ska få komma till tals, men det är ett dilemma att klassrumsklimatet inte alltid är så tillåtande att eleverna vågar prata fritt. Eleverna säger att de inte alltid vågar säga vad de tycker. Det kan bero på ett grupstryck, säger eleverna. Lärarna försöker lösa situationen så att alla elever kan komma till tals, säger eleverna. Lärarna tar upp hur man ska uppföra sig mot varandra men enligt eleverna blir det inte så stor effekt av det. Om man har en avvikande åsikt eller är alternativ, passar man inte in på skolan, säger eleverna. En lärare säger vidare att det är många diskussioner med de elever som kör A-traktorer. Eleverna är oroliga för att de ska behöva förändra sin livsstil, och att inte kunna köra sina fordon på samma sätt, det är många känslor som kan kopplas till de här frågorna, berättar läraren. En lärare säger att det handlar mycket om att lära eleverna att tänka i flera led, till exempel vilka effekter enskilda val har för samhället i stort. Vidare berättar lärarna att många elever, framför allt pojkarna, har frågor kring kriget i Ukraina och vad det innebär för oss och om Sverige ska delta i kriget eller ej. Andra etiska frågor som adresseras i undervisningen är till exempel hur man ska förhålla sig till pandemin. Lärarna berättar dock att en hel del elever säger att de inte reflekterar så mycket över framtidsfrågor och att det är svårt att få eleverna engagerade i frågor som inte har enkla lösningar.

Eleverna berättar att de till en viss del får göra medvetna etiska ställningstaganden i hållbarhetsfrågor som berör dem personligen eller samhället och miljön i stort. De

berättar, som nämns ovan, att de har pratat om kriget i Ukraina och om olika frågeställningar till det. De har också, berättar de, diskuterat mer konkreta saker avseende hållbarhetsfrågor. De har till exempel fått beskriva vad som är hållbara energikällor samt för- och nackdelar med dem.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor och lärare behöver utveckla arbetet med att ge alla elever möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet samt tillsammans med lärare utveckla arbetet med att ge elever möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner om olika perspektiv och värdekonflikter där allas tankar och idéer tas på allvar.

Granskningen visar att elever i viss mån ges möjligheter till inflytande och delaktighet i arbetet med hållbarhetsfrågor och att undervisningen endast delvis präglas av ett pluralistiskt förhållningssätt. Rektorn och lärare behöver utveckla verktyg och arbetssätt för att göra eleverna mer delaktiga i arbetet med att formulera mål, planera, genomföra och utvärdera lärandet för hållbar utveckling för att på så sätt öka elevernas delaktighet och inflytande, bland annat genom att arbeta med klassrumsklimatet. Vidare behöver det skapas situationer då elevers åsikter tillåts stå i konflikt med varandra så att eleverna vågar delta i diskussioner och säga sin åsikt.

Enligt läroplanen är det inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁷ För att elevers delaktighet och inflytande i skolan ska bli en realitet bör lärarna involvera elever på ett konkret sätt i undervisningen samt utbildningen. Eftersom inflytandet ska vara påtagligt, det vill säga tydligt för eleverna, räcker det inte med att läraren själv planerar undervisningen, med hänsyn till elevernas intressen och tidigare erfarenheter. Genom att eleverna görs delaktiga och ges inflytande över undervisning och utbildning, utvecklas deras handlingskompetens och utbildningen stannar inte vid att ge kunskaper om tillstånden i världen, utan främjar också elevernas vilja och förmåga att påverka utvecklingen i en hållbar riktning.⁸

⁷ Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter

⁸ Almers, Ellen (2009). *Handlingskompetens för hållbar utveckling: Tre berättelser om vägen dit*. Diss. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.

Att undervisningen präglas av ett pluralistiskt förhållningsätt betyder att eleverna redan i skolan ska få vara med och diskutera vad som är viktigt för dem och tränas i att i demokratiska möten med andra försöka komma fram till individuella och kollektiva beslut.⁹ Då handlar det om att organisera en undervisning som synliggör intressekonflikter och vilka konsekvenser olika val kan få för utvecklingen mot en hållbar värld. Den värderande dimensionen förutsätter ett klassrum där olika röster får komma till tals och där en åsikt tillåts stå i konflikt med en annan.¹⁰ Enlig läroplanens ska skolan vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig.¹¹

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att tillsammans med lärarna utveckla arbetet med att, genom demokratiska arbetsformer, ge eleverna möjlighet till inflytande och delaktighet i utbildningen. Det kan till exempel innebära att eleverna ges utökade möjligheter att påverka vilka frågor som de ska arbeta med eller hur de ska arbeta med ett visst innehåll. Vidare rekommenderar Skolinspektionen rektorn att tillsammans med lärarna utvecklar arbetet med att ge elever utökade möjligheter att bidra till diskussioner där olika perspektiv synliggörs utan att det finns ett rätt svar och där eleverna åsikter tillåts stå i konflikt med varandra. Som en del i detta behöver rektor och lärare säkerställa ett klassrumsklimat där alla elever upplever att deras tankar och idéer tas på allvar och vågar uttrycka sin åsikt.

På Skolinspektionens vägnar

X Ann Edvinsson

Beslutsfattare
Signerat av: Ann Edvinsson

X Ola Cederblad

Föredragande
Signerat av: Ola Cederblad

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Gunilla Feiff och Mimmi Delsing deltagit.

⁹ Lundegård, I. (2018). Det ska funka framöver – Intergenerationellt ansvar och demokratisk pluralism i undervisning för hållbar utveckling. Lärportalen. Ämnesövergripande – Grundskola åk 7-9 Modul: Hållbar utveckling Del 4: Att undervisa i demokrati och pluralism.

¹⁰ Malmberg (2018) Skolan och eleverna – mottagare av kunskap och deltagare i förändring. Lärportalen. Ämnesövergripande – Grundskola åk 7-9 Modul: Hållbar utveckling. Del 3: Mottagande av kunskap och deltagande i förändring.

¹¹ Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Granskningsintervjuer har genomförts på Bjätaskolan 7-9 den 4-5 april 2022 av utredarna Ola Cederblad och Gunilla Feiff. Bjätaskolan 7-9 är en kommunal skolenhet belägen i Örnsköldsviks kommun. Skolan har 236 elever och 22 lärare.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningstillfället inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Tre gruppintervjuer med elever i årskurserna 7-9.
- Tre gruppintervjuer med lärare.
- En intervju med rektor.
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från huvudmannen och skolan samt den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningstillfället för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde A: Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

- Rektor och lärare har en gemensam förståelse kring hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling, till exempel genom en pedagogisk helhetsidé.
- Rektors styrning ger lärarna utrymme till ansvarstagande, inflytande och initiativtagande i relation till skolans arbete med lärande för hållbar utveckling.
- Lärarna har goda förutsättningar för samverkan i planering, genomförande och utveckling av undervisningen gällande lärande för hållbar utveckling. Lärarna upplever sig också ha goda möjligheter att ta hjälp av sina kollegor för att hantera dilemman eller för att utveckla sin undervisning.
- Det förekommer aktiviteter som berör lärande för hållbar utveckling som involverar och tar tillvara erfarenheter och kompetens hos övriga personalgrupper i skolan. Aktiviteterna berör inte enbart undervisningen, utan också andra delar av utbildningen.
- Rektors styrning möjliggör ett utbyte och en kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

- Arbetet med lärande för hållbar utveckling följs upp inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. I uppföljningen finns ett jämställdhetsperspektiv.

Bedömningsområde B: Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

- Lärarna bedömer att de har god kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning.
- Lärarna bedömer att de har goda kunskaper om de tre olika dimensionerna, dvs ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska av hållbar utveckling. Undervisningen om lärande för hållbar utveckling behandlar hållbar utveckling utifrån ett holistiskt perspektiv där dimensionerna integreras.
- Lärarna kan ge exempel på pedagogiska utmaningar inom ramen för lärande för hållbar utveckling. Konkret innebär det till exempel att de kan redogöra för något dilemma de har identifierat och hur de hanterar det.
- Lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling.

Bedömningsområde C: Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

- Eleverna ges genom aktiv delaktighet möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska arbetsformer. Såväl flickor som pojkar ger uttryck för att de har möjlighet att bidra till hållbar utveckling genom att vara med och påverka.
- Eleverna upplever att undervisningen ger dem möjlighet till medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Såväl flickor som pojkar får möjlighet att bearbeta och arbeta med frågor som engagerar dem och berör deras liv.
- Eleverna upplever att undervisningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt. Såväl flickor som pojkar ges möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där allas tankar och idéer tas på allvar. Eleverna upplever att undervisningen kännetecknas av att det oftast finns olika perspektiv och intressekonflikter och att lärandet i låg utsträckning handlar om att hitta ett enda rätt svar.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolors arbete med lärande för hållbar utveckling \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/skolors-arbete-med-larande-for-hallbar-utveckling)

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde A

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 §§ samt 4 kap. 4-7 och 14 §§ skollagen (2010:800)

Förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37) inklusive kursplaner i grundskolans ämnen (Lgr 11)

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen (SKOLFS 2011:19)

Bedömningsområde B

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 och 34 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bedömningsområde C

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 4 kap. 9 och 13 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, En

likvärdig utbildning, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den tematiska kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde : Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde : Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde : Rektor och lärare behöver utveckla arbetet med att ge alla elever möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet samt tillsammans med lärare utveckla arbetet med att ge elever möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner om olika perspektiv och värdekonflikter där allas tankar och idéer tas på allvar.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

--